VASTAANOTTAJA
Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto

Asia: HE 41/2023 vp

Lausunto: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024, teema PL 32 - Työllisyyden ja yrittäjyyden edistäminen

Suomen Yrittäjät kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto koskien asiaa HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024. Lausunto koskee teemaa PL 32 - Työllisyyden ja yrittäjyyden edistäminen. Työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikan tavoitteena on tukea yritysten kansainvälistymistä ja kasvua, alkavaa yritystoimintaa ja työvoiman osaamisen kehittämistä sekä torjua työttömyyttä ja työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia. Työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikalla kehitetään pk-yritysten pitkän aikavälin kilpailukykyä ja pyritään vaikuttamaan yrittäjyyden toimintaympäristön muutoksiin.

Yhteiskunnallisissa vaikuttavuustavoitteissa on listattu tavoitteeksi 87 000 työnantajayritystä vuonna 2024. Hallituksen esityksen mukaan vuonna 2022 Suomessa oli 78 000 työnantajayritystä. Tilastokeskuksen tilastoissa vuonna 2022 **työnantajayrittäjiä** oli 78 000 kappaletta. Työnantajayritysten määrä ei todennäköisesti ole sama kuin työnantajayrittäjien määrä, sillä yrittäjillä voi olla useampi yritys ja yrityksessä voi olla useampi yrittäjä. Tavoitteeksi mainitaan myös työttömyyden keskimääräisen keston lyhentäminen 46,5 viikosta 45 viikkoon sekä virran yli kolmen kuukauden työttömyyteen laskeminen alle 38 prosenttiin.

Työllisyyden ja yrittäjyyden määrärahoiksi ehdotetaan 994 miljoonaa euroa. Julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden määrärahaksi ehdotetaan 189 miljoonaa euroa. Määrärahataso laskee 32 miljoonalla eurolla johtuen työllisyysmäärärahojen alentamisesta 41 miljoonalla eurolla ja yritystoiminnan kehittämispalvelujen lakkauttamisesta. EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmien arviomäärärahaan ehdotetaan ohjelmakauden 2014–2020 maksatusarvioiden tarkistamiseen, REACT-EU-rahoituksesta ja ohjelmakauden 2021–2027 tarkentuneisiin laskelmiin perustuen 31 miljoonan euron lisäystä. Ohjelmien myöntämisvaltuudeksi ehdotetaan 379 miljoonaa euroa.

Mihin asioihin Suomen yrittäjät on kiinnittänyt huomiota valtion talousarvioesityksen luvussa 32.30 Työllisyys ja yrittäjyys?

Hallitus on asettanut tavoitteeksi nostaa työllisyyttä vähintään 100 000 työllisellä ja saavuttaa 80 prosentin työllisyysaste vuoteen 2031 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen tulee olemaan äärimmäisen vaikeaa ilman riittävää työperäisen maahanmuuton tasoa. Suomen ulkopuolelta tulevan työvoiman riittävyys on Suomen väestön ikärakenteen vuoksi myös pitkällä aikavälillä kriittisen tärkeää pk-yritysten toimintaedellytyksille sekä koko kansantaloudelle. Myös monissa muissa Euroopan maissa on toimialakohtaista työvoimapulaa, joten Suomi joutuu entistä kovempaan kilpailuun EU:n ulkopuolisesta

työvoimasta. **Työvoiman maahanmuuton edistäminen ja kotouttamispolitiikka ovat siis ensisijaisen tärkeitä Suomen kestävän kasvun, työllisyyden ja kestävän julkisen talouden kannalta**. Työperäisen maahanmuuton edistämisen osalta esityksen kirjaukset jäävät vajavaisiksi (luku 32.50, momentti 03. Kotoutumisen ja työvoiman maahanmuuton edistäminen). Mikäli jo tehdyt päätökset eivät riitä nostamaan työllisyyttä tavoitetulla tavalla, tulee hallituksen kyetä päättämään uusista toimista hallitusohjelman ulkopuolelta.

Suomen talouden rakenteelliset haasteet ovat suuret: julkinen talous heikentyy väestön ikääntymisen takia, työikäinen väestö supistuu ja rakenteellinen työttömyys pysyy korkeana. Suomen rakenteellinen työttömyys on Suomen Pankin arvion mukaan yli 7 prosenttia. Tanskassa lukema on noin 3 prosenttia ja Saksassa noin 5 prosenttia. Rakennetyöttömyyden laskeminen on ensiarvioisen tärkeä tavoite eikä se ole mahdollista ilman hyvin kohdennettuja rakenteellisia toimia. Hallituksen toimet ovat toistaiseksi osin oikean suuntaisia, mutta eivät välttämättä riittäviä.

Luvun 32.30 yhteiskunnallisissa vaikuttavuustavoitteissa on listattu tavoitteeksi 87 000 työnantajayritystä vuonna 2024. Työnantajayrittäjien osuuden kasvattaminen on tärkeä tavoite: työnantajayrittäjyyden lasku voi olla pitkällä aikavälillä ongelma varsinkin silloin, jos lasku johtuu olemassa olevien yritysten kasvuhakuisuuden ja työllistämistarpeen vähenemisestä. Kasvuhakuisten pk-yritysten osuuden pitkään laskenut trendi tulisi saada käännettyä.

Myös työnantajayrittäjien määrän on pysyttävä riittävällä tasolla: kilpailulliset markkinat ovat tehokkaammat, ja kilpailun lisääminen onkin keskeistä tuottavuuskasvun kannalta. Yksi haaste on laaja ja viime vuosina entisestään kasvanut julkisen sektorin rooli alueilla, jotka eivät liity julkisen sektorin ydintehtäviin. Laajentuva julkinen sektori syrjäyttää yksityistä sektorin aktiviteettiä, syö kansakunnan resursseja ja heikentää kasvupotentiaalia. Sen vuoksi esimerkiksi hallitusohjelman kirjaukset inhouse-yhtiöiden osalta ovat tärkeitä ja toimet kilpailun lisäämiseksi auttavat tuomaan säästöjä sekä lisäämään kasvua. Markkinakilpailu myös esimerkiksi parantaa työntekijöiden neuvotteluasemaa ja vähentää syrjintää, kun työntekijöillä on enemmän valinnanvaraa työmarkkinoilla. Kilpailu on siis tärkeää myös tasa-arvopolitiikan kannalta, ja yrittäjien määrällä on suora yhteys markkinoiden kilpailullisuuteen.

Työnantajayrittäjien määrään vaikuttaa yrittäjyyden ja työllistämisen riskitaso sekä kannustimet. Kriisit ja väestön ikääntyminen kasvattavat väestön keskimääräistä riskiaversiota, joten totutun työnantajayrittäjien määrän säilyttämiseksi yrittäjyyden riskitason pitää laskea tai kannustimien parantua. Riskitasoa voidaan laskea esimerkiksi toimivalla yrityssaneeraus- ja velkajärjestelymenettelyllä sekä työllistämisen kynnyksiä laskemalla.

Yrittäjyyden kannustimiin voidaan vaikuttaa esimerkiksi siirtämällä verotuksen painopistettä voimakkaasti yrittäjyyden ja työn verotuksesta kohti haittojen ja kulutuksen verotusta. Myös kansainvälinen kilpailu pakottaa tarkastelemaan verotasoja tulevaisuudessa.

Työnantajayrittäjien osuus tai määrä itsessään ei kuitenkaan riitä nostamaan kansantalouden tuottavuutta tai vauhdittamaan talouskasvua**.** Erityisen tärkeää on työnantajayritysten keskimääräinen työn tuottavuus sekä työvoiman keskittyminen tuottavimpiin yrityksiin, jota voidaan mitata tilastollisin menetelmin (ks. esim. Hyytinen, Ilmakunnas ja Maliranta 2016). Keskeinen Suomen talouskasvua hidastava tekijä onkin työvoiman keskittyminen alhaisemman tuottavuuden yrityksiin; työn ja pääoman kohdentumisen heikentyminen onkin 2000-luvulla hidastanut merkittävästi Suomen tuottavuuskasvua (Kuosmanen ja Maczulskij 2022).

Työvoiman liikkuvuus ja siten työmarkkinoiden joustavuus on yhteydessä työvoiman tehokkaaseen kohdentumiseen. Työvoiman kohdentumiseen tuottavampiin yrityksiin voidaan vaikuttaa esimerkiksi lisäämällä työvoiman liikkuvuutta ja palkkakilpailua sekä panostamalla osaamisen päivittämiseen. Alueellista liikkuvuutta voidaan edistää esimerkiksi kaavoittamalla riittävästi asuntoja, varmistamalla vuokra-asuntojen tarjonta sekä kehittämällä liikenne- ja viestintäinfraa (Huovari, Vihinen, Kotavaara ja Härmälä 2020). Nämä ovat siis kaikki esimerkkejä korkean vaikuttavuuden työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikasta.

Työvoiman liikkuvuutta edistää hieman hallituksen ilmoitus varainsiirtoveron alentamisesta. Varainsiirtoverolla on suomalaisten tutkimustenkin perusteella vaikutusta työmarkkina-alueiden välisiin muuttoihin (Eerola, Harjunen, Lyytikäinen ja Saarimaa 2018). Varainsiirtovero vääristää työmarkkinoiden toimintaa, eikä kuulu hyvään verojärjestelmään. Yleisesti ottaen transaktioverojen aiheuttamat hyvinvointitappiot ovat usein suuria. Varainsiirtoveron laskussa jäi vielä askeleita otettavaksi.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen ja Aalto-yliopiston tutkimuksen mukaan resurssien allokaatiota voitaisiin parantaa työvoimapoliittisten keinojen lisäksi myös arvioimalla kriittisesti yritysten tukia ja kannustimia (Kuosmanen ja Maczulskij 2022). Erityisesti valtiontalouden heikon tilan huomioon ottaen suhtaudumme kriittisesti haittaverojen keventämisiin sekä heikosti kohdentuviin tai markkinoita vääristäviin suoriin yritystukiin sekä verotukiin. Suomella ei ole varaa tukikilpailuun eikä se ole Euroopan unionin sisämarkkinoiden periaatteiden mukaista. Yrityksille kohdennettua rahoitusta tulisi painottaa aloittaville, kansainvälistyville ja kasvuhakuisille yrityksille. Markkinoille tulon esteiden tarkastelun lisäksi elinkeinopolitiikassa tulisi huomioida myös yritysten mahdollisuudet vaihtaa toimialaa.

Kipupisteet yrittäjyyden edistämisessä vuonna 2024 ja lähivuosina

Yrittäjyyden kannustimien suhdetta riskitasoon täytyy parantaa:

Työllistämisen riskiä tulisi pienentää. Nykyisellään työntekijän palkkaaminen on merkittävä riski ja panostus. Verokiilaa on saatava pienennettyä siirtämällä verotuksen painopistettä kohti haittojen ja kulutuksen verotusta. Erityisen korkea kynnys on ensimmäisen työntekijän palkkaamisella. Yrittäjyyden kannustimiin voidaan vaikuttaa esimerkiksi siirtämällä verotuksen painopistettä yrittäjyyden ja työn verotuksesta kohti haittojen ja kulutuksen verotusta.

Myös yrityssaneerauslainsäädäntöön kaivataan pk-yritysten kannalta uudistuksia. Järjestelmä sopii suurille yrityksille ja yksityishenkilön velkajärjestelymahdollisuuden vuoksi yksityisille elinkeinon- ja ammatinharjoittajille. Sen sijaan pienille yhtiömuotoisille yrityksille ainoa vaihtoehto on kallis saneerausmenettely. Järjestelmä ei siis nykyisellään sovellu pienille yhtiömuotoisille yrityksille (avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö). Yrityssaneerausmenettelyn tulisi olla kevyempi tai pienten yhtiömuotoisten yritysten vaihtoehtoja tulisi laajentaa. Vuosien 2022 ja 2023 yrityssaneerauslain muutokset olivat oikeansuuntaisia.

Hallitusohjelmaan kirjattuja ja tarvittaessa sen ulkopuolisia työmarkkinoiden tehokkuutta ja joustavuutta parantavia uudistuksia tulisi viedä eteenpäin. Niitä toteuttamalla on mahdollista saada hyötyjä lisäämättä valtion kustannuksia. Hallitusohjelmaan kirjattu YEL-järjestelmän kehittämistarpeiden arviointi tulisi käynnistää pikaisesti. Yrittäjien heikkoa luottamusta järjestelmään parantaisi järjestelmän kehittäminen joustavammaksi ja yrittäjien vaihtelevat tilanteet ja tarpeet paremmin huomioivaksi.

Paikallisen sopimisen määrätietoinen edistäminen, mukaan lukien toisin sopimisen oikeus, olisi työllisyys- ja aluepoliittisesti merkittävä toimenpide, koska se mahdollistaa työehtojen paikallisen sopimisen tavalla, joka voi turvata työpaikkojen säilymisen eri puolilla maata. Moni on valmis sopimaan ja joustamaan työehdoista välttääkseen tarpeen muuttaa pois kotiseudultaan.

Myös vaikeasti mitattavissa oleva kulttuurin muutos vaikuttaa yrittäjyyden houkuttelevuuteen. Yleiseen kulttuuriin ja asenteisiin vaikuttaminen julkisin toimin on myös erittäin haastavaa. Ne ovat silti seurannan ja arvioimisen arvoisia tekijöitä osana yrittäjyyden toimintaympäristöä. Esimerkiksi start-up-kulttuurilla ja riskipääomalla on suuri merkitys kasvuhakuisten ja innovoivien yritysten synnylle ja menestymiselle.

Kunnioittavasti

Suomen Yrittäjät

Roope Ohlsbom
ekonomisti